INTERJÚ

A FIATAL IRODALOM MŰHELYEI

Kerekasztal-beszélgetés a Fiatal Írók Szövetsége I. Őszi Találkozóján, Agárdon 2003. október 4-én

Bednanics Gábor irodalomtörténésszel, a FISZ Könyvek sorozatszerkesztőjével, Sz. Molnár Szilvia irodalomkritikussal, a JAK-füzetek szerkesztőjével, Sántha Attila költővel, a FISZ Hortus Conclusus című sorozatának szerkesztőjével, az Erdélyi Magyar Írók Ligájának (EMIL) ügyvezetőjével, Szántai János kolozsvári író-költővel, a Filmtett című mozgóképes havilap rovatszerkesztőjével és Zalán Tibor író-költővel, a Kolibri Színház dramaturgjával, az Új Látószög című elsőkötetes sorozat szerkesztőjével a fiatal irodalomról és intézményeiről Zsávolya Zoltán költő-író, esztéta, a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője beszélgetett.

Zsávolya Zoltán: A „fiatal író" fogalma valamikor, '90 előtt nem, vagy nem egyszerűen élettani kategóriaként funkcionált, nem az irodalom művelőjének biológiai zsengeségét jelölte. A hatalom részéről volt a hátterében más megfontolás is: a visszatartás, a pályán való hivatalos akadályozás szándéka. A maga idejében nagy port kavart, a fiatalok helyzetével foglalkozó, Arctalan nemzedék *című esszé szerzője, Zalán Tibor vajon egyetért-e azzal, hogy manapság jóval könnyebb, egyúttal bizonyos szempontból sokkal nehezebb is a fiatal szerzők helyzete? Egyben kitérhetnél arra is, hogy mi volt az a tisztázási szándék, ami téged 1980 körül a „nemzedéked szószólójává" tett!*

Zalán Tibor: Az igazságot akarod tudni? Azért kezdtem „nemzedékem gondjainak tisztázásához", mert szerettem volna pénzt keresni. Életemben akkor írtam először és utoljára esszét. Ennek a története érdekesebb, mint maga a szöveg. Találkoztam az Életünk főszer-

kesztőjével, ő pedig barátságosan megveregette a vállamat, ahogy akkoriban szokták a rangosabb folyóiratok irányítói a fiatal költőkkel. Már maga az nagy dolog volt, hogy megállt mellettem, és megkérdezte, min dolgozom. Én már tudtam, ilyenkor nem szabad azt mondani, hogy versen, mert az már akkor sem érdekelte a szerkesztőket. Hanem azt feleltem neki: „Esszét írok." Ez hatott: „Miről?" Én pedig azt találtam mondani, önérzetesen: „A saját nemzedékem problémáiról." (Ez komoly, nem viccelek. Ezért rezzenek össze, akárhányszor az *Arctalan nemzedék*et említik. Mert szerintem hatalmas nagy blöff volt, most már elmondhatom, mert már kifutott a dolog, senki nem veszi a szívére, ha elárulom.) „Hány oldal?" – kérdezte. „Huszonhét lesz" – feleltem. „A címe?" „Arctalan nemzedék." Megvette. Hazamentem, a kedvesem (ma feleségem) albérletében csöveztem, munkanélküliként. Volt egy kis írógépem, japán írógépeket lehetett akkoriban kapni, ezeken szerepeltek a hosszú ékezetek, ami óriási dolognak számított. Felírtam a lap tetejére, hogy „Arctalan nemzedék", és csak annyit tudtam, hogy ezért sok pénzt fognak fizetni. (És tényleg sok pénzt fizettek érte.) És írtam, ami jött. Akkoriban Wittgensteinnel foglalkoztam, és azt gondoltam, hogy az általa használt fejezetjelölés (1.1.1., 1.1.2., 1.2.1. stb.) feltétlenül tudományos jelleget biztosít egy írásnak… Tehát hasonlóan építettem fel az *Arctalan nemzedék*et is. Ami aztán hatalmasat robbant, és én voltam legjobban megijedve. Ha akkor egy ilyen esszét megírt valaki, még akkor is, hogyha szinte csak azért, mert az érdeklődésre válaszolva nem akarta azt mondani, hogy nem foglalkozik semmivel, akkor az durrant, és az irodalomban nagy felháborodást okozott. Nekem négy évig nem adták ki a könyvemet, aminek utólag örülök, hiszen akkoriban eléggé híressé tette az embert, ha így bántak vele. Mindenki meg akart ismerni. Sokaknak addig gőzük sem volt róla, hogy verset írok, de onnantól kezdve mindenki tudta: költő vagyok. Egy pillanat alatt népszerűbb lettem, mintha tíz jó könyvet kiadtam vagy bármit megcsináltam volna. Hozzáteszem, én azért *csináltam valamit* – akár komolyan, akár blöffölve, azért a nemzedékem helyzetét csak-csak keményen odavázoltam nekik, és csak-csak belecsaptam a puding közepébe, de nagyon. Ma erre nincs lehetőség, a pudingba talán nem belecsapni szokás, hanem a közelébe sompolyogva nyalogatni azt. Ma az az esemény, amit plakátokon hirdetnek, amikor tévéshow-kba hívják be a pofát főműsoridőben, és onnantól kezdve ő a főköltő, főíró vagy a fiatalok főideológusa Magyarországon. Gyalázatos állapot alakult ki

mostanra, nem irigylem a nálam jóval fiatalabb írókat, mert ebben a rendkívül immorális dzsungelben nemhogy fennmaradni nehéz – mert mindenki fennmarad, amíg ír –, hanem az írás helyiértékét megszerezni is.

Zs. Z.: Ha erre a problematikára, általános jelentőségvesztésre a nemzeti kisebbségi lét is rárakódik, akkor még kacifántosabb a helyzet. Sántha Attilát arra kérem, próbáljon meg – akár intézményesen is – visszatekinteni a kilencvenes évek elejére. Hogyan éltétek meg a történelmi és generációs váltást/konfliktust?

Sántha Attila: Sok hasonlóság van Zalán Tiborék fellépése és a mi fellépésünk között. Annak idején az Előretolt Helyőrség és a Serény Múmia köré gyűlt csapat az úgynevezett „transzközép" programjával jelentkezett. Ez nem kötődött különösebben személyekhez, ellenben nagyon jó marketingfogás volt arra, hogy el tudjuk adni magunkat, hogy felhívjuk magunkra a figyelmet. Akárcsak az *Arctalan nemzedék* című esszé, ez is egy blöff volt, de komoly blöff: pszeudoideológia, amely nagyon jól működött, és azonnal középponti helyzetbe állított minket. Kezdő íróként ennél többet nem is lehet elvárni. Tény viszont, hogy nekünk is megvoltak a bajaink a korábbi nemzedékekkel. Azt a fajta „transzszilvanizmust", azt a hagyományos erdélyi Erdély-felfogást, amit ők érvényesnek tartottak, mi elvetettük. Pár évvel a rendszerváltás után nem is értettük, miről van szó azokban a versekben. Ugyanakkor a magyarországi irodalommal szemben is megvoltak a fenntartásaink, amelyeket mindig hangoztattunk is, és emiatt nagyon nem szerettek bennünket Magyarországon. Mindezeknek az erős gesztusoknak a következtében Kolozsváron az említett orgánumok körül kialakult egy szellemi központ, amely – és ez szerintem nagy dolog – mind a mai napig működik. Tehát az a szellemi pezsgés, ami a kilencvenes évek elején megindult Kolozsváron, a jelenre és a jövőre is kihat. Tavaly például négy fiatal szerzőnk kötete jelent meg a FISZ Könyvek keretében, és ebben az évben is jött ki erdélyi szerző könyve a sorozatban. Az Előretolt Helyőrség-könyvek sorozat is, amellett, hogy egyes darabjainak létrehozása műhelyjellegű körülmények között történt, az első lépés lehetett az elismerés felé vezető úton. Aki ebben a sorozatban jelent meg, belekerült az erdélyi magyar irodalom Top 20–30-ába, és Magyarországon is figyeltek rá.

Zs. Z.: Tehát amolyan „kanonizáló" hatásról beszélhetünk a FISZ Könyvek és az Előretolt Helyőrség kiadványai kapcsán…

Szántai János: Az Előretolt Helyőrség és a Serény Múmia esetében valóban így volt. Ugyanakkor – ahogy Magyarországon is megesik az ilyesmi – akadtak olyanok, mint például én is, akik ezekből a csapatokból kimaradtak. Szőcs Géza jellemzett úgy engem, de szerintem mindenkit, aki ezeken a körökön kívül tevékenykedett, hogy „az erdélyi irodalom magányos farkasai" vagyunk. Másfél évvel ezelőtt létrejött az Erdélyi Magyar Írók Ligája (EMIL). Ebben az intézményben már azok is megtalálták a helyüket, akik a korábbi műhelyekben, személyi alapon szerveződő társulásokban nem. Ezt rendkívül fontosnak tartom.

Zs. Z.: Az általában vett intézményi (közre)működés felé tett fontos lépés, ha nevesül egy szervezet, bizonyos emberek hasonló életelvek, esztétikai felfogás alapján összefognak, egységes szerveződést hoznak létre, ennek megteremtik a fórumait, tehát könyvsorozatot alapítanak, folyóiratoknál működnek stb. Ugyanakkor a fiatal állapot már önmagában is saját létét a kánonnal szembeni kihívásként testesül meg. Amennyire foglalkoztam a JAK történetével, ott az ezzel a szemlélettel való szembeszegülést észleltem – a hetvenes évektől kezdve. Könyvsorozatuk, az akkoriban a Magvető Könyvkiadó által felvállalt JAK-füzetek beindítása lehetett ennek a legdöntőbb momentuma: a kánontágító irodalmi létezés manifesztálódásának igazi terepe, mindenképpen az idősebb, a „felnőtt", a kultúrpolitika által valóságosnak tekintett irodalommal szemben.

Sz. Molnár Szilvia: A kilencvenes évek elejéről túl sokat nem tudok mondani, mert egész mással foglalkoztam akkoriban, inkább az utóbbi két-három-négy-öt évben a JAK-ban történekről beszélek. Májusban voltam az Európai Elsőkötetesek Fesztiválján. Minden európai kiadó csodálkozott azon, hogy létezik olyan kiadó, amelyik szinte csak – vagy előnyben részesítve őket – első köteteket ad ki. Ebben látom a JAK-füzetek leglényegesebb sajátosságát. Tényleg arra koncentrál, hogy a fiatalokat elindítsa a pályán. Ennek az indításnak két formában kellene megvalósulnia. Az egyik maga a könyvkiadás, a másik a tehetséggondozás. Nem csak olyan kéziratok érkeznek ugyanis, amelyek már kiadásra érettek. Legtöbbször nem is kéziratok érkeznek, csak foszlányok, versek, regényrészletek, novellák. És az esetek kilencven százalékában azt kérik tőlünk a fiatal írók, hogy segítsünk: olvassuk el a kéziratot, és mondjunk véleményt, így támogatva őket az elindulásban. Nagyon ritka az érett, kész kézirat érkezése, amiből egyszerű szerkesztői munkával könyvet lehet csinálni. Sajnos, a „tehetséggondozásra" jut a legkevesebb idő, pedig arra kellene

a legtöbbet fordítani. Joggal háborognak a fiatalok – a múltkor olvastam az Index-fórumon névtelen hozzászólásokat –, hogy nincs ma olyan ember, szervezet, akihez/amelyhez ilyen problémával lehetne fordulni. Az előző szerkesztőpárosból Harcos Bálintot említették, aki ezt mintegy misszióként felvállalta. Ami a könyvkiadást illeti, kétféleképpen érkeznek kéziratok: postai úton, vagy barátok, ismerősök, befutott írók révén. Ez számottevő különbség. A személyességnek prioritása van. Ez így működik, bár próbáltunk ennek ellene játszani, és ha teljesen ismeretlen embertől érkezett jó kézirat, ugyanannyi figyelmet szenteltünk neki. De az is igaz, hogy nemritkán belső körös társaságként, afféle szabadkőműves páholyként működik a JAK, és a JAK-füzetek is.

Zs. Z.: Nem lehetne ezt pozitívan értelmezni? Az irodalomban, a művészet területén tulajdonképpen minden a személyiségen múlik, a személyiségnek vagy a varázsán, vagy a taszításán, ami leginkább a közvetlenségben mutatkozik meg.

Sz. M. Sz.: Kezdő alkotó ismerősnek, esetleg barátnak a kézirata nekünk, nekem talán több problémát jelentett, mint egy-egy ismeretlené, de ez talán csak a mi kétéves tapasztalatunk. A JAK-füzetek sorozat egyébként, ahogy korábban, továbbra is évente nyolc könyv kiadására képes. A mi szerkesztői koncepciónk úgy nézett ki, hogy ez a nyolc könyv legyen műfajilag vegyes. Tehát legyen benne líra- és prózakötet, irodalomkritika stb. Ennél kidolgozottabb koncepcióval lényegében nem rendelkeztünk, mivel előtte nagyon kevés szerkesztési gyakorlatunk volt.

Zs. Z.: Talán nem is kell kidolgozottabb koncepció, mert a dolog élő jellege a bizonyos fokig kötetlen megközelítésben gyökerezik.

Z. T.: A nyolcvanas években nyilvánvalóan azért jöttek létre a JAK-füzetek, amiért maga a JAK is: hogy azt a fajta monolit irodalmat, irodalmi életet, ami teljességgel kirekesztette a fiatal irodalmat, valahogyan meg tudjuk törni. A Magvető természetesen a resztli könyvek között kezelte a JAK-füzeteket, valami ilyen szerepet tulajdonított nekik Kardos György kiadóigazgató úr. Mi viszont nagyon örültünk, mert olyan könyvek jelenhettek itt meg, amilyenek egyébként a (szocialista) életben nem láthattak volna nyomdafestéket, például éppen a „fiatal"-vitát dokumentáló *Fasírt* vagy a *Ver(s)ziók* antológia. A JAK-füzetekkel én akkor találkoztam legközelebb speciálisan, amikor a Szivárványt szerkesztettem, és egy csomó fiatal író-költő bukkant fel a lap körül, akik vagy nem voltak JAK-tagok, vagy nem

kellettek a JAK-nak, és ilyetén módon nem juthattak könyvhöz. Ezt nagyon érdekesnek tartottam, főleg azért, mert a JAK-ban akkortájt a fiatalítás nem történt meg, és nálam csak pár évvel fiatalabb figurák szerkesztettek ott, és ítélkeztek az irodalom fölött, és mindenkit, aki azon kívül akart valamit csinálni, azt dilettánsnak mondták vagy irodalom alattinak. Borzasztóan rossznéven vettem ezt az akkori JAK-osoktól, el is indítottuk a Kortárs Kiadónál ezt a bizonyos Új Látószög-sorozatot. Amikor az Új Látószög-könyvek első darabjai megjelentek, összehívtak a rádióban egy kerekasztal-beszélgetést, ahol mélységesen elítélték ezt a sorozatot, mondván, „ellen JAK-sorozat". Egyszerűen el sem tudták képzelni, hogy rajtuk kívül más is képviselheti a fiatal irodalmat, hogy másképp is lehet azt képviselni. Amikor a FISZ megalakult, az az időszak egyértelműen arról szólt, hogy azért *is* kellett létrejönni, mert egyszerűen úgy érezték, hogy teljesen ki vannak szorítva. Ha nincsenek bent a szervezetben, akkor nincsenek bent az irodalomban. Pedig ez nem igaz. A JAK-on kívül is van irodalom, sőt… (Nem arról van szó, persze, hogy a JAK-ot bántsuk vagy ne bántsuk. Ez csak az én ítéletem.) Nem tudom, hogy a FISZ a nem FISZ-tagoktól is jelentet-e meg könyveket? Az lenne a nagyon jó, hogyha így lenne.

Zs. Z.: Korábbi FISZ-sorozatszerkesztőként állíthatom: így van!

Sz. M. Sz.: Emlékeim szerint mi is elég sok olyan könyvet adtunk ki, amelynek a szerzője nem JAK-tag. A JAK-tagság nem szempont a sorozatnál, bár valamikor lehetett az…

Bednanics Gábor: Nagyon mást, mint ti, mi sem tehetünk a jövőbeni FISZ Könyvek esetében. Némi hangsúlyeltolódás legfeljebb az értekező próza javára várható. Most, mint az első szerkesztőpáros, H. Nagy Péter és Thimár Attila esetében is, két irodalomértelmező gondozza a sorozatot. Célunk mindenképpen az, hogy több olyan szöveget jelentessünk meg, amely értekező jellegű. Ez persze korántsem kizárólagos szempont. Tanulmánykötetet tervezünk, például ígéretünk van egy színházelméleti összeállításra. Szerencsére az irodalom játékossága megengedi, hogy semmiféle lezárt és objektív „végítéletet" nem kell alkotni, azt majd megalkotja az idő. A szerkesztési munkában nagyon nagy szerepe van a véletlennek. Nekem személy szerint vannak bizonyos ötlet-kezdeményeim. Olyan szerzőkre gondolok, akik még nem nagyon jelentek meg, kevesen ismerik őket, s ezért érdekesnek tűnnek számomra. Talán sikerül velük létrehozni egy-két kötetet. Nem eseményt és „sztárokat" akarunk gyártani, ha-

nem lehetőséget kívánunk adni. Nem tudunk biztonságot adni, nem tudjuk szavatolni – még szervezeti formában sem – senkinek, hogy őbelőle valaha sikeres szerző lesz. De fenntartjuk magunknak a szerkesztői szubjektivitás jogát. A véletlen – hogy tudniillik XY-t jelentetjük meg és nem WZ-t – sokszor alkotó tényező tud lenni.

Zs. Z.: Csakhogy mind spontánul megragadni, mind pedig tervezni csupán olyan dolgot lehet, ami ténylegesen létezik. Vajon lesz hagyományos értelemben vett irodalom a jövőben is, vagy csak a tágabban vett irodalmiság marad fenn? Mintha a súlypont áttolódott volna máshová, mintha az irodalom valóságos érvényesülési lehetőségei ma nem annyira az értelmezés vagy az oktatás sikerességétől függnének, hanem esetleg más területekre való áttevődéseinek, netán modulációinak, variációinak nőne meg ebben a vonatkozásban (is) a szerepe. János, megkérlek, ismertesd velünk azokat a felismeréseket, belátásokat, amelyekre az irodalomnak és a filmes világnak a szembesítése révén a két munkaterületeden szert tettél.

Sz. J.: Ki az, aki ma csak irodalomból meg tud élni? Néhány kivételtől eltekintve: senki. Ezért inkább a filmre, éspedig nyilván az erdélyi magyar filmre vonatkozó kitérőt tennék. Janovics Jenőék a 20. század elején filmstúdiót és filmgyárat hoztak létre Kolozsváron, tehát egy nagyívű vállalkozást, amelyet „kolozsvári Hollywoodnak" is neveztek… Ez a harmincas évek elején gyakorlatilag megbukott, pedig egy Várkonyi, egy Korda onnan indult el. Ezzel az erdélyi magyar film gyakorlatilag megszűnt. Voltak persze próbálkozások: Szőcs István például szeretett volna Kolozsváron az ötvenes években egy közös magyar–román filmstúdiót létrehozni, tárgyalt is Groza Péterrel, aki akkoriban Románia elnöke volt, meg Mihail Sadoveanu román íróval is. Természetesen ez a terv is megbukott. Utána az erdélyi filmeseknek nem maradt más hátra, mint a szellemi vagy a fizikai emigráció. Amikor megtörténtek a változások, Erdélyben a filmcsinálással foglalkozni kívánók elkezdtek azon gondolkozni, hogy esetleg helyben is meg lehetne oldani a dolgokat. Ha jól tudom, az utóbbi tizenhárom évben két erdélyi magyar nagyjátékfilm készült el. Nyilván feltehető a kérdés: mi az, hogy erdélyi magyar film? Mitől erdélyi egy magyar film? Szerintem az az igazi erdélyi magyar film, amelyik erdélyi magyar pénzből készül. Jelen pillanatban ez lehetetlen. S akkor jön a következő gondolat: mi az, amit tenni lehet? Így jutottunk el az ARGO nevű egyesületig, ahol olyan fiatalemberek gyűltek össze, akik úgy próbálnak filmben gondolkozni, hogy minél kevesebb pénzre legyen szükségük ahhoz, hogy megcsinálják azt, amit akarnak. Je-

len pillanatban arról még szó sincs, hogy pl. X ír egy forgatókönyvet, azzal elmegy valahova, bármilyen fórumhoz (erdélyi magyar nemigen van, tehát vagy román, vagy anyaországi magyar fórumhoz), és akkor őt kifizetik vagy felkérik. Gyakorlatilag csak pályázási lehetőségekről van szó. Az irodalmiság tulajdonképpen itt lép be (újra) a képbe, szó szerint és átvitt értelemben is. Hiszen ezek az emberek, akik most ennek az egyesületnek a keretében forgatókönyvírással foglalkoznak, 95 százalékban az irodalom területéről érkeznek. Mindenképpen jelentős lépésnek tekintem, hogy ma Kolozsváron létezik ez a fórum. A PR-ra nagy szükség van, gyakorlatilag ezt az új alkotói gárdát is még meg kell ismertetni. Karácsonyi Zsolt költővel, aki jelenleg az Irodalmi Jelen nevű kiadó szerkesztője, közösen kitaláltuk, hogy létrehozunk egy erdélyi magyar filmnovella-antológiát. A tervet már meghirdettük, felkértük az illető szerzőket. Van ugyan köztük néhány nagy, úgymond „húzó" név is, de a többi mind fiatal erdélyi magyar író. A kötet remélhetőleg jövőre megjelenik, és akkor ez a dolog – azon kívül, hogy itt ismét az irodalom szerepel – a PR-ban is nagy szerepet játszhat. Az EMIL létrejöttével egy valódi ernyőszervezet alakult meg. Az EMIL-nek ilyen értelmű PR-feladata is van, amit különben jórészt teljesít is, mert különböző rendezvényeket szervez, amelyeken az EMIL-tagok (és a nem EMIL-tagok is) állandóan részt vehetnek, viszont a következő lépés nyilván az lenne, hogy ezt a PR-tevékenységet kiteljesítse.

Z. T.: Késő huszonéves koromban a Kortárs versrovatát szerkesztettem. Akkoriban a lap 17 500 példányban kelt el. (Ma egy ekkora szám elképzelhetetlen.) Ebben a lapban megjelenni egyet jelentett az irodalomba való belépéssel. Emiatt nekem óriási küzdelmeim voltak Száraz György főszerkesztővel, de hét szerkesztői évem alatt kb. száz fiatal szerző jelent meg nálunk, köztük sok olyan, akit ma is ismerünk: Háy Jánostól kezdve Darvasi Lászlóig. Ők gyakorlatilag úgy, azzal léptek be az irodalomba, hogy megjelentek a Kortársban. Ma megjelenhetsz bármelyik folyóiratban, attól még nem vagy az irodalomban, nem vagy sehol. Valóban meg kellene találni azt a fajta PR-t – nem a műveknek, hanem a szervezeteknek, könyvkiadóknak, a folyóiratoknak –, amely a megjelenő műveknek rangot tud biztosítani, legalább az irodalmon belül. Hogy egy jó verssel is jelen lehess.

S. A.: Boldogabb helyeken az történik, hogy a kiadó elvégzi az összes PR-hoz kapcsolódó munkát. Ha el akarja adni a könyvet, akkor „megcsinálja" a szerző nevét, óriási reklámkampány keretében

dolgozik, és ez így tökéletes. Abban az esetben viszont, hogyha kezdő szerzőről van szó, például fiatalról, akkor ezt a munkát előbb a kiadó felé kell elvégezni, hogy az valamiért lehetőséget lásson abban a szerzőben. Erre jók ezek a szervezetek, a JAK, a FISZ, de akár az EMIL is, amelyik ugyan nem életkori alapon szerveződik, de nagyon sok fiatal tagja van. Tehát valahogy felhívni a figyelmet a tagokra vagy az illető szerzőkre – ez a leglényegesebb. Ugyanakkor szerintem az irodalmi szervezeteknek sokkal szélesebb körű a feladatuk, hiszen nemcsak egyes szerzőkre, hanem az egész irodalomra kéne valahogy jobban összpontosítani – nyilván az olvasók figyelmét. Most már kezd javulni a helyzet, de tudjuk, hogy kevés olvasó van. Ilyen szempontból, azt hiszem, hogy bár természetesen mindenféle PR-tevékenységet kell folytatni, de mindenekelőtt az olvasást lenne szükséges létfontosságúvá tenni, vagy az irodalmi életet ugyanolyan érdekessé, mint amilyen a mindennapi élet. Erre egy erdélyi példa a kolozsvári Bretter Kör, amelynek ülései nemcsak arról szólnak, hogy valaki odamegy a kötetével, és akkor felolvassák, minekutána mindenki gratulál neki, hanem óriási viták támadnak. Nyilván talán mesterségesen előkészítve is, mert jelen van egy anarchoszindikalista kritikus, Bréda Ferenc, de ugyanakkor mindenféle árnyalat képviselteti magát. Olyan ellentétes nézetek csapnak össze, hogy ezek után nyilvánvaló, a vita felkelti az érdeklődést a megvitatott dolog iránt. Valahol ott van a szerző is ebben, és maga az egész irodalmi rendszer. Nálunk az ilyen estek sajtóvisszhangja egyszerűen elképesztő, kivált, mióta beindult az Erdélyi Terasz nevű internetes portál. Mindenki hozzá akar szólni, mindenkinek megvan a véleménye, és nekünk – és általában ezeknek az irodalmi szervezeteknek – nincsen egyéb dolgunk, mint hogy ezt a figyelmet minél jobban generáljuk. Az Erdélyi Teraszon megjelent egy pályázat, jelentkezett rá harminc-negyven fiatal szerző (közülük húszat-harmincat meghívtunk a zetelaki irodalmi táborunkba), akikből ugyan nem biztos hogy író lesz, de hogy olvasó igen, az biztos. Nem gondolkodom olyan „nagy" és túlságosan idealisztikus dolgokban, hogy a magyar nemzet a világ legkulturáltabb nemzete legyen, és mindenki bőszen olvasson. E „mozgalom" segítségével sem fognak az írók írói tevékenységükből megélni, viszont a könyveik nagyobb példányszámban fognak elkelni. Mindenki sokkal nagyobb lehetőséget kap arra, hogy ha tényleg ír egy jó könyvet, akkor az be is fusson, és meg is vegyék. Ha ez így van vagy lesz, akkor

mindenképpen jobban megél az író egy idő után. Ez hosszú távú dolog, aminek a sikerességéről meg vagyok győződve.

Sz. M. Sz.: A Gutenberg János Könyvkereskedelmi Szakközépiskolában, ahol tanítok, érettségi után egy évig tanulnak a diákok kortárs magyar- és világirodalmat. Tehát pontosan onnan folytatják, ahol a gimnázium végén (József Attilánál, Radnótinál) abbahagyták. Emellett mindenféle művelődéstörténeti gondolatmenetekkel szembesülnek, s elvileg szakképzett könyvesbolti eladó lesz belőlük. Az az „álom", akihez ha az üzletben odalépünk, és megkérdezzük, hogy ezt meg ezt keressük, akkor oda tudja adni nekünk a könyvet, és nem csak néz egy nagyot… Mégis mindig azt tapasztalom, hogy a kilencvenes évektől kezdődő irodalmat nem tudják olvasni. Nincsen hozzá olvasói szokásrendszerük, szokatlan számukra ez a szövegiség. Olvastak Jókait, még esetleg Kosztolányi-novellákat is, de aztán nincs tovább. Úgy gondolom, tényleg az oktatásé az elsődleges feladat. Gyermek- és ifjúkorban kell megtanítani olvasni az embereket! Esterházyval nem tud mit kezdeni a diák, a Garaczi-szövegeken jót mulat ugyan, mert esetleg ismerős generációs tapasztalatokkal találkozik, de a legfiatalabb szerzők munkáit szinte egyáltalán nem képesek fogyasztani. Legfeljebb a vicc és a paródia szintjén értik meg őket.

B. G.: Én azt látom, hogy az egyetemisták sem olvasnak. Egy Kosztolányi-szöveggel sem mindig tudnak megbirkózni, nincs mondanivalójuk róla. Ezért fontos a jó olvasó. Valóban fontos a PR-tevékenységek többek által hangsúlyozott szempontja, de azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy vannak bizonyos eseményjellegű irodalmi történések – Esterházy *Harmonia celestis*étől és *Javított kiadás*ától kezdve némely fiatal író képernyőn való gyakori szereplésén át egészen Nobel-díjunkig –, amelyek az érdeklődés terébe való bekerülés külsődleges eszközeiként funkcionálnak, a kritika afféle „alternatíváiként". De a kritika és az értekezés mindenképpen olyan kontrollszereppel bír, amely az olvasás tapasztalatát állítja a középpontba, nem pedig valami más, könnyedebb tapasztalatot kíván közvetíteni. Amely könnyedebb tapasztalat nemegyszer tünetként taglalja az irodalmi alkotásokat, nem nyújt róluk igaz képet, és elfedi a tényt, hogy bizonyos dolgok nem feltétlenül azok, aminek látszanak.